

OKUL ÖNCESİNDE REHBERLİK HİZMETLERİNİN GEREKLİLİĞİNİN REHBER ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet KANAK (*)

Mustafa ERSOY (**)

Nazlı Sıla YERLİYURT (***)

Öz

Bu araştırmada, okul öncesi eğitimde rehber öğretmen görüşleri doğrultusunda rehberlik hizmetlerinin gerekliliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırmada sıkça kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme-si kullanılmıştır. Çalışma grubunu Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, ilkokul ve ortaokul bünyesindeki okullarda görev yapan 45 (16 Erkek; 29 Kadın) rehber öğretmen oluşturmuştur. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Uygun temalar oluşturulup katılımcı görüşleri bu temalar altına sıralanmıştır. Rehberlik hizmetleri hakkında çocukların bilgilendirilmesi, okul öncesi dönemde rehberliğin yeri ve önemi, öğretmenlerin rehberlik hizmetleri ile ilgili mevcut bilgileri ve eğitim ihtiyaçları ve ebeveynlere yönelik okul öncesi dönemde rehberlik uygulamaları kategorileri ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, okul öncesi dönemde rehberlik hizmetleri gerekli görülmüş; ancak öğretmenlerin rehberlik uygulamaları konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Rehberlik, Rehberlik Hizmetleri, Görüş, Rehber Öğretmen

---

*) Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
(e-posta: mkanak@cumhuriyet.edu.tr); ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3583-8844>

**) Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı
(e-posta: mersoy@cumhuriyet.edu.tr); ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7320-5545>

***) Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü (e-posta: nazli__sila@hotmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6926-8000>

Evaluation of Guidance Service Necessity in Preschool Education with the Views of School Counselors

Abstract

In this study, it is aimed to find out whether guidance services are required in preschool education in line with the views of school counselors. It was a case study of qualitative research design. Typical case sampling among purposive sampling methods was used. The study group included 45 (Male = 16, Female = 29) school counselors working in primary and secondary schools within Sivas Provincial Directorate of National Education. Data were collected through an interview form including semi structured questions that were prepared in line with the aim of the study by the researchers. The data were analyzed using descriptive analysis technique. Main themes were generated and then the views were aligned under the themes. The emerging categories are: Informing students about guidance, place and importance of guidance in preschool education, current knowledge of teachers about guidance and their training needs and guidance for parents in preschool education. The findings revealed that although guidance service have been found necessary in the preschool education, teachers should be informed more about guidance services.

Keywords: *Preschool Education, Guidance, Guidance Service, View, School Counselors*

Giriş

Erken çocukluk eğitimi olarak da adlandırılan okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan, ilköğretime başladığı güne kadar geçirdiği 0-6 yaşları kapsayan; çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyen, akıl yürütme sürecinde çocuklara yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren; çocukların kültürel ve insani değerlere bağlılığını sağlayan; kendini ifade etmesini sağlayarak; öz denetim oluşturmalarına ve bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım eden bir eğitim sürecidir (OÖEGM, 2013). Rehberlik hizmeti, bireylerin kendini anlamasına yardımcı olan, çevredeki olanakları tanımalarını sağlayan ve doğru kararlar vermesine yardımcı olarak kendini gerçekleştirebilmesini sağlayan, uzman kişilerce yapılan sistematik ve profesyonel yardım süreci olarak tanımlanabilir (Kuzgun, 2002). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine olan ihtiyaç, Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarında da yerini almış ve bu ihtiyaç doğrultusunda 2012 yılında Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı (MEB, 2012) yayınlanmıştır. Bu program doğrultusunda okul öncesi dönem çocuklarının yakın zamanda ilkokula başlayacakları ve yeni çevreye uyum sağlamak durumunda kalacakları için aileleri ve öğretmenleri tarafından desteklenerek bu dönemi en başarılı şekilde geçirmeleri amaçlanmaktadır (Tan, 1992). Eğitimde bu önemli dönem, şansa bırakılırsa çocuklar için risk oluşturabilir ve psikolojik sorunlara yol açabilir. Bu nedenle eğitim boyutunda uygulanacak bir rehberlik hizmeti çocukların bu dönemi sorunsuz geçirmeleri üzerinde etkili olacaktır (Benedict, Horner ve Squires, 2007). Okul öncesi eğitimde rehberlik eğitimi verilirken bu hizmetlerin okul öncesi eğitim programı ile etkileşim halinde bulunmasına, okul öncesi eğitim programının

kazanım ve göstergeleri ile ilişki halinde olmasına, çocuğun aktif katılımının sağlanmasına, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerinin dikkate alınmasına özellikle dikkat edilmelidir. Bu süreçte okul öncesi öğretmeni ve rehber öğretmen işbirliği halinde bulunmalıdır (OÖERP, 2012). Ayrıca rehberlik hizmetleri ebeveynler, öğretmenler ve okul yöneticilerini de kapsayan takım çalışmasını gerektirdiği (Karip ve Köksal, 1999; Zigler ve Styfco, 2004) için bu işbirliği sürecinden ayrı tutulmamalıdır.

Okul öncesi eğitimde rehberlik hizmetleri önemli bir konudur ve kurumda rehberlik çalışmalarını gerçekleştirmeyi gerekmektedir. Bu rehberlik çalışmaları çocuğun tanınması, okula uyumunun sağlanması, çocuğun sorunlarının belirlenmesi ve yardımcı olunması, özel eğitim gerektiren çocukların tespit edilmesi, çocuğun güçlü ve zayıf yanlarını fark etmesine olanak sağlanması, çocuğun okula hazırbulunuşluğunun belirlenip ailelere rehberlik hizmeti verilmesi olarak ele alınabilir (Özgüven, 2001). Dolayısıyla, aile içi ilişkiler, çatışmaların çözülmesi, var olan sorunların çocuğa yansımaması, çocuğun ilgi ve ihtiyaçları ile ilgili aile görüşmeleri bu süreç içerisinde yer alır (Girgin, 2007). Ancak ülkemizde okul öncesi eğitime yönelik profesyonel bir rehberlik sistemi kurulamamıştır. 2011 yılında bu konuda adım atılmış ve 22 Şubat 2011 tarih ve 27854 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan norm kadro yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelikle bağımsız anaokullarına sorgulayan ve üreten bireyler yetiştirmek amacıyla rehber öğretmen norm kadrosu verilmiş olsa da 2014 Yılı Haziran ayında bilinmeyen nedenlerle kaldırılmıştır (Eren,2014).

Üniversitelerde okul öncesi öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenler eğitim alırken; bu dersleri almış olduklarından rehberlik hizmeti verme anlamında yardımcı olabilirler (Ural ve Ramazan, 2007). Ancak yetersiz kaldıkları durumların mevcut olduğuna yönelik çalışmalar literatürde yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda (Aliyev, ErgunerTekinalp, Ulker ve Shine-Edizer, 2012; Büyükgöncü, 2013; Kılıçoğlu, 2013; Tekin, 2012) özellikle okul öncesi öğretmenlerinin bireyi tanıma teknikleri konusunda yeterli bilgi düzeyinde olmadıkları, aileye yapılacak rehberlik hizmetleri ve çocuk psikolojisi hakkında da istenilen yeterliliğe ulaşamadıkları sonucuna varılmıştır. Oysaki öğretmen adayları iyi bir akademik danışma yapabilecek yeterlilikte yetiştirilirse ileride çocukların da doğru bilgilere ulaşmasını kolaylaştıracak ve sosyal hayatta daha başarılı bireyler olarak topluma kazandırılmalarını sağlayacaklardır (Stone ve Clark, 2001).

Kaliteli bir rehberlik hizmeti sunulması için rehberlik ekibine, okul yöneticilerine ve rehber öğretmenlere düşen sorumluluklar vardır. Rehberlik ekibine öğrencinin gelişimini desteklemek ve başarısını arttırmak için yapacakları faaliyetleri bir taslak şeklinde yönetime sunma görevi düşerken, okul müdürü okulun işleyişi ve çocukların eğitimi ile ilgili aldığı kararlarda okul rehberlik servisinin çalışmalarını dikkate alma görevini üstlenmektedir (ASCA,2007). Bireysel rehberlik hizmeti sunan, kariyer gelişimleri üzerine planlar yapan, çocuğa yönelik ihmal ve istismar alanlarında önleme ve erken müdahale çalışmalarında bulunan ve danışmanlık görevi üstlenen rehber öğretmenlerin ise bu konudaki çalışmaları ve görüşleri oldukça önemlidir (Gibsons, 1986).

Bu doğrultuda bu araştırmanın genel amacı, rehber öğretmen görüşleri doğrultusunda, rehberlik uygulamalarının okul öncesi eğitim sürecindeki gerekliliğinin değerlendirilmesi olarak planlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Rehberlik hizmetleri hakkında çocuklar nasıl bilgilendirilmektedir?
2. Okul öncesi eğitimde rehberliğin yeri ve önemi nedir?
3. Okul öncesi dönemde uygulanan rehberlik çalışmaları nelerdir?
4. Okul öncesi öğretmenlerinin rehberlikle ilgili mevcut bilgileri ve eğitsel ihtiyaçları nelerdir?
5. Okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynlere yönelik rehberlik uygulamaları nelerdir?
6. Diğer branşlardaki öğretmenlerin ve okul idarecilerinin okul öncesi süreçte rehberlik uygulamalarına yönelik tutumları nasıldır?

Yöntem

Bu araştırma, okul öncesi eğitimde rehberlik uygulamalarının gerekliliğini rehber öğretmenlerin gözüyle açıklamayı amaçlayan nitel bir çalışmadır. Çalışma, durum çalışması deseninde yürütülmüştür. Durum çalışması betimleyici ve açıklayıcı araştırma sorularının kullanılarak belli bir durum veya birkaç durumun bireysel deneyimlere odaklı olarak derinlemesine araştırılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada da belirli bir durum olarak ele alınan okul öncesi dönemde rehberlik uygulamalarının gerekliliği, rehber öğretmenlerin bireysel deneyimlerine bağlı olarak incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum yöntemi, araştırmacının problemine yönelik zengin bilgi kaynağı elde edebileceği birey veya durumların saptanmasında etkili bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmanın amacına ve ele aldığı probleme uygun olarak Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilkököl ve ortaokul bünyesindeki okullarda görev yapan 45 rehber öğretmeni ile kolay ulaşılabilirlik göz önünde tutularak ve gönüllülük ilkesine bağlı kalınarak görüşme yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	N	
Cinsiyet	Erkek	16
	Kadın	29
Yaş	23-26	12
	27- 30	9
	31-34	7
	35- 38	8
	39+	9
	Kıdem	1-5
6-10		10
11-15		9
16-20		8
21+		6
Toplam	45	

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma kapsamında oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 8 adet açık uçlu soruya yer verilmiştir. Bu form hazırlanırken ilgili alan yazın incelenmiş, taslak görüşme formu hazırlanmış, kapsam ve görünüş geçerliliğinin sağlanması için uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaçla Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Anabilim dalında görev yapan 2 Doçent ve 2 Doktor Öğretim Üyesinin görüşleri alınmıştır. Onların da görüşleri ve önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak form tekrar yapılandırılmış ve 2 rehber öğretmene pilot uygulama olarak uygulanmıştır. Bu uygulama esnasında görüşme soruları dil ve anlaşılabilirlik bakımından bir kez daha gözden geçirilmiştir. Nitel çalışmalarda değerlendirme sürecinde geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanması için belirlenen 4 kriter bu çalışmada da esas alınmıştır Lincoln ve Guba (1985'ten aktaran Çelik ve Ekşi, 2015). İlk kriter olan inandırıcılık basamağı için görüşme formu ile veriler toplanmış ve görüşmelerin sonunda, görüşme formuna verdikleri yanıtlar katılımcılarla paylaşılmış ve ekleyip çıkarmak istedikleri bir bölüm olup olmadığı katılımcılara sorulmuştur. İkinci kriter olan aktarılabiliğini arttırmak amacıyla görüşmeler esnasında elde edilen veri ve kayıtlardan örnekler, gizlilik ilkesi de göz önünde bulundurularak katılımcılara rumuzlar verilmiş ve araştırma metni içerisinde paylaşılmıştır Üçüncü kriter, tutarlılığını arttırmak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla örnek görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcıların yanıtları incelenmiştir. Son kriter, teyit edilebilirliğini arttırmak amacıyla öznel yargılardan kaçınılmış ve veri toplama ve analiz sürecinde nesnel bir tutum sergilenmiştir

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın verileri katılımcıların konuyla ilgili bakış açılarını derinlemesine anlamayı sağlayan ve nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen yüz yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Yüz yüze görüşmeler soruların sırası konusunda esnekliği sağlaması, yanıt alma oranını yükseltmesi, ortamın üzerinde kontrol olanağı sağlaması ve araştırılan konuya yönelik derinlemesine bilgi vermesi açısından avantajlara sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu doğrultuda 2017 yılı Nisan-Mayıs aylarında Sivas ilinde MEB'e bağlı anaokulu, ilkokul ve ortaokullarda rehber öğretmen olarak görev yapan 45 öğretmen ile yüz yüze görüşülmüştür. Yüz yüze görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebildikleri ve tercihlerini kendilerinin yaptığı mekânlarda (kendi rehberlik hizmetleri odalarında) gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan randevu alınarak zaman probleminin yaşanmayacağı uygun zamanlar seçilmiştir. Görüşme esnasında da veri kaybını önlemek için katılımcıdan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Gerektiği takdirde ses kayıtlarının katılımcılar tarafından dinlenebileceği, istemedikleri yerlerin silineceği konusunda, isteğe bağlı olarak kısmen veya tamamen çıkarılabileceği garantisi verilmiştir. Ses kayıt cihazı ile görüşmeyi uygun görmeyen katılımcılar için ise ayrıntılı notlar tutulmuştur. Görüşmeler yaklaşık 20-30 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler bilgisayara aktarılmış, katılımcılara yazılı dökümü konusunda isterlerse kendilerine ulaştırılabileceği bilgisi verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada nitel araştırma yöntemine uygun betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz doğrultusunda oluşturulan temalar araştırma sorularına göre geliştirilmiş ve veriler yorumlanmıştır. Betimsel analiz ham verilerin okuyucunun anlayabileceği ve kullanılabileceği bir biçime sokulmasıdır. Bu analizde çözümlenmelerden elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Ayrıca görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da sıklıkla yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada güvenilirliğinin sağlanması adına, araştırma birden fazla araştırmacı ile yürütülerek verilerin toplanma ve ayıklanma aşamalarında görüş birliği sağlanmıştır. Bu yöntem ile araştırmanın kabul edilebilirlik oranı artırılmış, çalışmanın iç güvenilirliği, analizleri hakkında ayrıntılı ve açık bilgiler verilerek ise dış güvenilirlik sağlanmıştır (Le Compte ve Goetz, 1982). Verilerin analizinde Miles ve Huberman'ın (1994) veri analiz basamakları, (Güvenirlik=görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı X 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucu %94 oranında bir uyuşma düzeyi hesaplanmıştır ki; uyuşma yüzdesi %70 ve üzeri olduğunda güvenilirlik yüzdesine ulaşılmış kabul edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Verilerin analizinden ortaya çıkan ilk tema "Rehberlik hakkında çocuğun bilgilendirilmesi"dir. Bu tema altında iki alt başlık ortaya çıkmıştır. Bunlar "Dolaylı bilgilendirme" ve "Doğrudan bilgilendirme"dir. Dolaylı bilgilendirme başlığı altında (1) Drama ve oyunlarla, (2) Örnek gösterme, (3) Güven oluşturma, (4) Film izletme, (5) Şube öğretmenleri ile

işbirliği kurma, (6) Çocuğu sevme ve onlarla arkadaş olma, (7) Sır arkadaşı olmak kodları yer almıştır. Doğrudan bilgilendirme başlığı altında ise (1) Etkinliklerle farkındalık oluşturma, (2) Nesnelere ve görsellerden faydalanma, (3) Oryantasyon hizmeti ile, (4) Duyguları katma, (5) Broşürle, (6) Bireysel görüşmeler esnasında, (7) Pano hazırlama, (8) Beyin fırtınası, (9) Seminerler aracılığı ile kodları oluşturulmuştur.

İkinci tema olarak “Okul öncesinde rehberliğin yeri ve önemi” oluşturulmuştur. Bu tema altında yer alan kodlar ise (1) Sağlıklı gelişim, (2) Okul ortamına uyum, (3) Kapasitelerini ve yeteneklerini ortaya çıkarma, (4) Çocuğa ulaşabilmek, (5) Hayatla tanışma, (6) Kişilik gelişimi, (7) Kritik dönem, (8) İlerdeki yaşamını kolaylaştırma, (9) Önleyicilik işlevinin ön planda olması, (10) Veli ile işbirliğinin fazla olması, (11) Erken müdahale, (12) Çocuğun kendini tanımasını sağlamak, (13) Velilerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi, (14) Özel eğitimli öğrencilerin belirlenmesi, (15) Öğrenmeye en açık olunan dönem, (16) Rehberlik öğretmeninine sürece dâhil olmasının okul öncesi öğretmeninine yükünü azaltmasıdır.

Üçüncü tema olarak “Okul öncesinde rehberlik hizmetleri uygulamaları” oluşturulmuştur. Bu tema altında iki alt başlık ortaya çıkmıştır. Bunlar “Eksik görülenler” ve “yeterli görülenler”dir. Eksik görülenler başlığı altında (1) Özel eğitim, (2) Sosyal sorumluluk projeleri, (3) Rehberlik normunun kaldırılması, (4) Veli katılımının düşük olması, (5) İhmal ve istismar konusunda bilgilendirme, (6) Çocuğun oyun alanında incelenmesi, (7) Rehberliğin gereksiz olduğu algısı, (8) Sınıf öğretmeninine ilgisiz davranması, (9) Rehberlik dosyası hazırlamada ilgisizlik, (10) Küçük yaşta dolayı çocuğa verimli olamama, (11) Rehberliğe gereken saatin ayrılmaması, (12) Öz bakım becerilerinin geliştirilmesi, (13) Rehberlik etkinliklerinin uygulanması, (14) Rehberlik çalışmaları için yeterli alanın olmaması, (15) Çok mevcutlu okullarda tek rehber öğretmen olması, (16) Okul öncesi seviyesine uygun etkinliklerin az olması, (17) Ebeveynlerin iş hayatı nedeni ile katılmaması durumu oluşturulmuştur. Yeterli görülenler başlığı altında ise (1) Çocuğun kendini korumasına yardımcı olma, (2) Özgüvenini geliştirme, (3) Benlik kavramını oluşturma, (4) Sosyalleşmeyi sağlama, (5) Okula uyumu sağlama, (6) Oryantasyon, (7) İlköğretime hazır hale getirme, (8) Aile eğitimi, (9) RAM’den gelen programlar, (10) Bilinç kazandırma, (11) Oyunlar ve çeşitli etkinlikler, (12) Çerçeve plan etkinlikleri, (13) Testler (kişilik envanterleri, zekâ testleri), (14) Mahremiyet eğitimi, (15) Aile ziyaretleri, (16) Çocuğun kendini tanımasını sağlama, (17) Veli toplantıları yer almaktadır.

Dördüncü tema olarak “Okul öncesi öğretmenlerinin rehberlikle ilgili mevcut bilgi ve eğitim ihtiyaçları” oluşturulmuştur. Bu tema altında “Mevcut bilgi” ve “Eğitim ihtiyaçları” olmak üzere iki alt başlık oluşturulmuştur. Mevcut bilgi başlığı altında (1) Etkinlik hazırlama, (2) Kaynaştırma, (3) Rehberlik etkinliklerinin uygulanması, (4) Pedagojik formasyon bilgileri, (5) Rehberlik servisi ile iletişim kurabilme kodları yer almaktadır. Eğitim ihtiyaçları başlığı altında ise (1) RAM ile iletişime geçilmesi, (2) Rehber öğretmenler ile iletişim kurulması, (3) Empati kurma, (4) Resim okuyabilme, (5) Özel Eğitim, (6) Aile danışmanlığı, (7) Oyun terapisi, (8) Veli rehberliği, (9) Psikolojik destek, (10) Yaşça

büyük öğretmenlerin daha az bilgiye sahip olması, (11) Sınıf yönetimi, (12) Rehberlik etkinliklerinin uygulanması, (13) İhmal ve istismara uğramış çocuklara müdahale, (14) Problem çözme becerileri, (15) Öfke yönetimi, (16) Farklı branştan öğretmen gönderilmesinin eksiklik oluşturması, (17) Gönüllülük esasını dikkate alabilme, (18) Davranış bozuklukları, (19) Olağanüstü durumlarda vereceği tepkileri ayarlama, (20) 0-18 yaş aile eğitimi bünyesinde yer alan 3-6 yaş modülü, (21) Drama teknikleri, (22) Gelişim dönemi özellikleri kodları bulunmaktadır.

Beşinci tema olarak ‘‘Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan ebeveynlere yönelik etkinlikler’’ oluşturulmuştur. Bu tema altında (1) Seminer çalışmaları, (2) Bireysel görüşmeler, (3) Çocuğun durumunu yansıtmak, (4) Aile eğitimi etkinlikleri, (5) Samimi ortam, (6) Veli ile işbirliği, (7) Ailede pekiştirme yapılmasının önemi, (8) Aile içi iletişim, (9) Anne baba tutumları, (10) Yeşilay’ın bağımlılık ile mücadele eğitimi, (11) Çocukların etkinlik dokümanlarını görmelerinin sağlanması, (12) Hobi alanları hakkında bilgilendirme, (13) Akademik bilgilerin değil kişisel ve sosyal bilgilerin verilmesi, (14) Aile danışmanlığı etkinlikleri, (15) Aile katılımı etkinlikleri kodları bulunmaktadır.

Altıncı tema olarak ‘‘Diğer öğretmen ve okul idarecilerinin rehberlik uygulamalarına yönelik tutumları’’ oluşturulmuştur. Bu tema altında ‘‘Olumlu tutumlar’’ ve ‘‘Olumsuz tutumlar’’ olmak üzere iki alt başlık oluşturulmuştur. Olumlu tutumlar başlığı altında (1) Milli Eğitim tarafından bilgilendirme, (2) Rehber öğretmenler tarafından bilgilendirme, (3) Gelişim dönemi sorunları çözümü, (4) Aile eğitimleri, (5) Üst mercilerin sahiplenmesi, (6) Okulun bütünlüğü, (7) Bilincin artması, (8) İşbirliği halinde çalışma, (9) Rehber öğretmenin hem klinik hem sosyal yönden önemi kodları oluşturulmuştur. Olumsuz tutumlar başlığı altında ise (1) Rehber öğretmen iş yapmıyor algısı, (2) Rehber öğretmenin derse girmemesi, (3) Rehber öğretmenin ayrı bir odasının olması, (4) Sınıf öğretmenin aynı işi yapabileceğine inanılması, (5) Rehber öğretmenin görevinin tam olarak algılanmaması kodları oluşturulmuştur.

Bulgular

Rehber öğretmenlerin rehberlik hakkında öğrenciler nasıl bilgilendirilmektedir? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Rehberlik Hakkında Öğrencilerin Bilgilendirilmesi

Kategori	f
Dolaylı Bilgilendirme Alt Teması	
Drama ve oyunlarla	39
Örnek gösterme	36
Şube öğretmenleri ile işbirliği kurma	36
Film izletme	32
Güven oluşturma	21
Çocuğu sevme ve onlarla arkadaş olma	8
Sır arkadaşı olma	2
Doğrudan Bilgilendirme Alt Teması	
Etkinliklerle farkındalık oluşturma	41
Oryantasyon hizmeti sunma	37
Pano hazırlama	35
Nesnelerden ve görsellerden faydalanma	32
Bireysel görüşmeler esnasında	31
Broşürle	29
Beyin fırtınası	25
Seminerler aracılığı ile	23
Duyguları katma	15
Toplam	45*

*Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenlerden 39 tanesi öğrencileri rehberlik hakkında bilgilendirmenin dolaylı yoluna drama ve oyunlarla bilgilendirme cevabını vermiştir. 36 tane öğretmen örnek gösterme yolu ile bilgilendirmeyi ve şube öğretmenleri ile işbirliği kurmanın önemini vurgulamıştır. 32 tane öğretmen film izletme yoluyla bilgilendirmeyi tercih ederken 21 öğretmen güven oluşturma cevabını verirken bir öğretmen “*güven ortamı oluşturulan bir ortamda verilen bilgilerin kalıcılığı artacaktır*” şeklinde görüş belirtmiştir. 8 tane öğretmen çocuğu sevme ve onlarla arkadaş olarak bilgilendirme yoluna başvurulabileceği cevabını verirken 2 öğretmen sır arkadaşı olma aracılığı ile bilgi verilebileceğini söylemiştir.

41 tane öğretmen, öğrencileri rehberlik hakkında bilgilendirmenin doğrudan yoluna etkinlikler aracılığı ile farkındalık oluşturma cevabını verirken 37 tanesi oryantasyon hizmeti sunma cevabını vermiş ve oryantasyon eğitiminin rehberlikteki önemini vurgulamışlardır. 35 tane öğretmen pano hazırlamanın doğrudan bilgilendirme için etkili olduğunu söylemiştir. 32 öğretmen nesnelere ve görsellerden faydalanma yolunu tercih ederken 31 öğretmen bireysel görüşmeler sırasında bilgilendirme yapılabileceği cevabını

vermiştir. 29 öğretmen broşürle bilgilendirme yolunu seçerken 25 öğretmen beyin fırtınası yönteminin kullanılabileceğini söylemiştir. 23 tane öğretmen seminerler aracılığı ile bilgilendirme yöntemini seçerken bir öğretmen “*seminerler bir topluluğa bilgi aktarabilmek için seçilebilecek en iyi yollardan biridir*” şeklinde görüş belirtmiştir. 15 öğretmen duyguları katma yoluyla bilgilendirme yapılabileceğini savunmuştur.

Rehber öğretmenlerin okul öncesinde rehberliğin yeri ve önemi nedir? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 3. Okul Öncesinde Rehberliğin Yeri ve Önemi

Kategori	f
Çocuğa ulaşabilme	43
Sağlıklı gelişim	42
Kapasitelerini ve yeteneklerini ortaya çıkarma	40
Okul ortamına uyum	39
Hayatla tanışma	39
Kişilik gelişimi	32
Kritik dönem	31
İlerdeki yaşamını kolaylaştırma	29
Veli ile işbirliğinin fazla olması	27
Öğrenmeye en açık olunan dönem	25
Erken müdahale	25
Çocuğun kendini tanımasını sağlama	13
Velilerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi	11
Özel eğitilmiş öğrencilerin belirlenmesi	9
Önleyicilik işlevinin ön planda olması	5
Rehberlik öğretmenin süreci dâhil olmasının okul öncesi öğretmenin yükünü azaltması	3
Toplam	45*

* Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğretmenlerden 43 tanesi okul öncesinde rehberliğin yeri ve önemi nedir sorusuna çocuğa ulaşabilme cevabını vermiştir. 42 tane öğretmen sağlıklı gelişim açısından önemini vurgularken 40 öğretmen kapasite ve yeteneklerin ortaya çıkmasına faydası olduğunu dile getirmiş ve bir öğretmen “*çocuğun kapasitesinin keşfedilmesi ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması için okul öncesi dönem çok önemlidir*” cevabını vermiştir. 39 tane öğretmen okul ortamına uyum sağlama ve hayatla tanışma cevabını vermiştir. 32 tane öğretmen kişilik gelişimine sağladığı faydaya vurgu yaparken 31 öğret-

men kritik dönem cevabını vermiş ve bir öğretmen “*okul öncesi dönem birçok kazanıma ulaşmada kritik dönem sayılır*” cevabını vermiştir. 29 tane öğretmen ilerdeki yaşamını kolaylaştırma cevabını vermiştir. 27 öğretmen veli ile işbirliği yapmanın rehberlikteki önemine vurgu yapmıştır. 25 öğretmen öğrenmeye en açık olunan dönem olduğunu savunurken yine 25 öğretmen erken müdahalenin önemine değinmiştir. 13 öğretmen çocuğun kendini tanınmasını sağlamada rehberliğin önemini dile getirmiştir. 11 öğretmen velilerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi anlamında rehberliği faydalı bulurken 9 öğretmen özel eğitilmiş öğrencilerin belirlenmesinde rehberliğin önemini vurgulamıştır. 5 öğretmen rehberliğin önleyicilik işlevinin ön planda olduğunu söylemiştir. 3 öğretmen rehberlik öğretmenin süreci dâhil olmasının okul öncesi öğretmenin yükünü azalttığını söylemiştir ve bir öğretmen “*okul öncesi ve rehberlik öğretmenleri işbirliği halinde çalıştığında çocuklar üzerinde çok daha büyük başarılar ulaşılabilecektir*” cevabını vermiştir.

Rehber öğretmenlerin Okul öncesi dönemde uygulanan rehberlik çalışmaları nelerdir? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4. Okul Öncesi Dönemde Uygulanan Rehberlik Çalışmaları

Kategori	f
Eksik Görülenler Alt teması	
Rehberlik normunun kaldırılması	45
Özel eğitim	43
Sosyal sorumluluk projeleri	41
Veli katılımının düşük olması	41
İhmal ve istismar konusunda bilgilendirme	40
Çocuğun oyun alanında incelenmesi	39
Rehberliğin gereksiz olduğu algısı	37
Sınıf öğretmenin ilgisiz davranması	31
Rehberlik dosyası hazırlamada ilgisizlik	30
Küçük yaştan dolayı çocuğa verimli olamama	29
Rehberliğe gereken saatin ayrılmaması	27
Öz bakım becerilerinin geliştirilmesi	21
Rehberlik etkinliklerinin uygulanması	20
Rehberlik çalışmaları için yeterli alanın olmaması	20
Çok mevcutlu okullarda tek rehber öğretmen olması	18
Okul öncesi seviyesine uygun etkinliklerin az olması	14
Ebeveynlerin iş hayatı nedeni ile katılamaması	6
Yeterli Görülenler Alt teması	
Oryantasyon	43

Özgüvenini geliştirme	42
Mahremiyet eğitimi	40
Sosyalleşmeyi sağlama	40
Okula uyumu sağlama	39
Öğrencinin kendini korumasına yardımcı olma	37
İlköğretime hazır hale getirme	35
Aile eğitimi	35
RAM'dan gelen programlar	33
Bilinç kazandırma	31
Oyunlar ve çeşitli etkinlikler	30
Çerçeve plan etkinlikleri	30
Testler (kişilik envanterleri, zekâ testleri)	29
Benlik kavramını oluşturma	24
Aile ziyaretleri	21
Çocuğun kendini tanımasını sağlama	17
Veli toplantıları	15
Toplam	45*

*Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerden 45 tanesi okul öncesi dönemde uygulanan rehberlik çalışmalarında eksik görülenler hakkında rehberlik normunun kaldırılması cevabını vermiştir. Bu konuda hakkında öğretmenlerden biri "*okul öncesinde rehberlik normunun defalarca getirilip sonra geri kaldırılması çok büyük bir hatadır ve düzeltilmesi gerekmektedir*" şeklinde görüş belirtmiştir. 43 öğretmen özel eğitim alanındaki eksikliğe değinirken 41 öğretmen sosyal sorumluluk projeleri cevabını vermiştir. 41 öğretmen veli katılımının düşük olması cevabını verirken 40 öğretmen ihmal ve istismar konusunda bilgilendirme cevabını vermiştir. 39 öğretmen çocuğun oyun alanında incelenmesi cevabını vermiştir. 37 öğretmen rehberliğin gereksiz olduğu algısı cevabını vermiştir. 31 öğretmen sınıf öğretmeninin ilgisiz davranması cevabını verirken 30 öğretmen rehberlik dosyası hazırlamada ilgisizlik şeklinde cevap vermiştir. 29 öğretmen küçük yaştan dolayı çocuğa verimli olamama cevabını verirken 27 öğretmen rehberliğe gereken saatin ayrılması cevabını vermiştir. 21 öğretmen öz bakım becerilerinin geliştirilmesi cevabını vermiştir. 20 öğretmen rehberlik etkinliklerinin uygulanması şeklinde cevap verirken yine 20 öğretmen rehberlik çalışmaları için yeterli alanın olmaması cevabını vermiştir. 18 öğretmen çok mevcutlu okullarda tek rehber öğretmen olması cevabını vermiştir ve öğretmenlerden biri bu konu hakkında "*mevcudu çok fazla olan okullara tek rehberlik öğretmeni verilmesi doğru bir uygulama değildir. Hem öğretmenin motive olması hem de öğrenciye gereken ilginin gösterilmesi ve verimli olunabilmesi için bu konuya özen gösterilmeli-*

dir” şeklinde görüş belirtmiştir. 14 öğretmen okul öncesi seviyesine uygun etkinliklerin az olması cevabını verirken 6 öğretmen ebeveynlerin iş hayatı nedeni ile katılamaması cevabını vermiştir. 37 öğretmen öğrencinin kendini korumasına yardımcı olma cevabını vermiştir. 35 öğretmen ilköğretime hazır hale getirme cevabını verirken yine 35 öğretmen aile eğitimi şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerden 43 tanesi okul öncesinde uygulanan rehberlik çalışmalarında yeterli görülenler konusunda oryantasyon cevabını vermiştir. 42 öğretmen özgüvenini geliştirme cevabını verirken 40 öğretmen mahremiyet eğitimi cevabını vermiştir. 40 öğretmen sosyalleşmeyi sağlama cevabını verirken 39 öğretmen okula uyumu sağlama cevabını vermiştir. 33 öğretmen RAM’dan gelen programlar şeklinde cevap vermiştir. 31 öğretmen bilinç kazandırma şeklinde cevap verirken 30 öğretmen oyunlar ve çeşitli etkinlikler cevabını vermiştir. 30 öğretmen çerçeve plan etkinlikleri cevabını vermiştir. 29 öğretmen testler (kişilik envanterleri, zekâ testleri) cevabını vermiştir. 24 öğretmen benlik kavramını oluşturma konusunda cevap verirken öğretmenlerden biri bu konuda “okul öncesinde verilen rehberlik hizmetleri çocukların benlik algılarının gelişmesi anlamında oldukça önemli bir rol oynamaktadır” şeklinde görüş belirtmiştir. 21 öğretmen aile ziyaretleri cevabını vermiştir. 17 öğretmen çocuğun kendini tanımasını sağlama cevabını verirken 15 öğretmen veli toplantıları şeklinde cevap vermiştir. 11 öğretmen oyun ağırlıklı etkinlikler cevabını vermiştir.

Rehber öğretmenlerin okul öncesi öğretmenlerinin rehberlikle ilgili mevcut bilgileri ve eğitim ihtiyaçları nelerdir? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 5. Okul Öncesi Öğretmenlerin Rehberlikle İlgili Mevcut Bilgileri ve Eğitim İhtiyaçları

Kategori	f
Mevcut Bilgi Alt Teması	
Etkinlik hazırlama	42
Kaynaştırma	38
Rehberlik etkinliklerinin uygulanması	35
Pedagojik formasyon bilgileri	32
Rehberlik servisi ile iletişim kurabilme	30
Eğitim İhtiyaçları Alt Teması	
RAM ile iletişime geçilmesi	43
Empati kurma	40
Gelişim dönemi özellikleri	39
Özel Eğitim	39
Aile danışmanlığı	37
Oyun terapisi	36

Veli rehberliği	33
Psikolojik destek	32
Yaşça büyük öğretmenlerin daha az bilgiye sahip olması	31
Sınıf yönetimi	28
Rehberlik etkinliklerinin uygulanması	27
İhmal ve istismara uğramış çocuklara müdahale	26
Problem çözme becerileri	24
Öfke yönetimi	22
Farklı branştan öğretmen gönderilmesinin eksiklik oluşturması	19
Gönüllülük esasını dikkate alabilme	18
Davranış bozuklukları	18
Olağanüstü durumlarda vereceği tepkileri ayarlama	7
0-18 yaş aile eğitimi bünyesinde yer alan 3-6 yaş modülü	5
Drama teknikleri	5
Resim okuyabilme	1
Toplam	45*

*Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerden 42 tanesi mevcut bilgi konusunda etkinlik hazırlama cevabını vermiştir. 38 öğretmen kaynaştırma cevabını verirken 35 öğretmen rehberlik etkinliklerinin uygulanması cevabını vermiştir. 32 öğretmen pedagojik formasyon konusuna değinmiştir ve bir öğretmen bu konuda "*pedagojik formasyona sahip öğretmenler rehberlik ile işbirliği konusunda her zaman daha donanımlı durumdadır*" şeklinde görüş belirtmiştir. 30 öğretmen rehberlik servisi ile iletişim kurabilme cevabını vermiştir.

Öğretmenlerden 43 tanesi eğitim ihtiyaçları konusunda RAM ile iletişime geçilmesi cevabını vermiştir. 40 öğretmen empati kurma cevabını verirken 39 öğretmen gelişim dönemi özellikleri cevabını vermiştir. Bir öğretmen bu konuda "*çocukların gelişim dönemi özelliklerine hâkim olmak eğitimcilerde olması gereken en önemli özellikler arasındadır*" şeklinde görüş belirtmiştir. 39 öğretmen özel eğitim cevabını vermiştir ve bir öğretmen bu konuda "*özel eğitim anlamında hala çok eksiklerimiz bulunmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır*" şeklinde görüş belirtmiştir. 37 öğretmen aile danışmanlığı cevabını vermiştir. 36 öğretmen oyun terapisi cevabını verirken 33 öğretmen veli rehberliği konusuna değinmiştir. 32 öğretmen psikolojik destek cevabını vermiştir. 31 öğretmen yaşça büyük öğretmenlerin daha az bilgiye sahip olması cevabını vermiştir ve öğretmenlerden biri bu konuda "*yaşça büyük öğretmenlerin kendilerini yeniliklere karşı geliştirmeleri gerekmektedir*" şeklinde görüş belirtmiştir. 28 öğretmen sınıf yönetimi cevabını vermiştir. 27 öğretmen rehberlik etkinliklerinin uygulanması cevabını vermiştir. 26 öğretmen ihmal ve istismara uğramış çocuklara müdahale cevabını verirken 24 öğretmen problem çözme becerileri cevabını vermiştir. 22 öğretmen öfke yönetimi cevabını verirken 19 öğretmen farklı branştan öğretmen gönderilmesinin eksiklik oluş-

turması konusuna değinmiştir. 18 öğretmen gönüllülük esasını dikkate alabilme şeklinde cevap vermiştir. 18 öğretmen davranış bozuklukları hakkında cevaplar verirken öğretmenler biri “davranış bozukluklarının erken yaşta tespit edilmesi anlamında rehberlik servisi çok önemlidir fakat bunun önemi tam anlamıyla anlaşılmış durumda değildir” şeklinde görüş belirtmiştir. 7 öğretmen olağanüstü durumlarda vereceği tepkileri ayarlama cevabını vermiştir. 5 öğretmen 0-18 yaş aile eğitimi bünyesinde yer alan 3-6 yaş modülü cevabını verirken yine 5 öğretmen drama teknikleri cevabını vermiştir. 1 öğretmen resim okuyabilme cevabını vermiştir ve bu konuda “çocukların resimlerini okuyabilme becerisine sahip olmak onların duygu ve düşüncelerine ulaşmakta ve sorunlarına yardımcı olabilmekte fazlaca yardımcı olacak bir etmendir” şeklinde görüş belirtmiştir.

Rehber öğretmenlerin okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynlere yönelik rehberlik uygulamaları nelerdir? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 5’te özetlenmiştir.

Tablo 6. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynlere Yönelik Rehberlik Uygulamaları

Kategori	f
Seminer çalışmaları	40
Bireysel görüşmeler	37
Çocuğun durumunu yansıtmak	33
Aile eğitimi etkinlikleri	31
Samimi ortam	31
Veli ile işbirliği	30
Ailede pekiştirme yapılmasının önemi	29
Aile içi iletişim	26
Anne baba tutumları	21
Aile katılımı	15
Çocukların etkinlik dokümanlarını görmelerinin sağlanması	14
Hobi alanları hakkında bilgilendirme	7
Akademik bilgilerin değil kişisel ve sosyal bilgilerin verilmesi	5
Aile danışmanlığı etkinlikleri	4
Yeşilay’ın bağımlılık ile mücadele eğitimi	1
Toplam	45*

*Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmenlerden 40 tanesi okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynlere yönelik rehberlik uygulamaları nelerdir sorusuna seminer çalışmalarını örnek göstermiştir. 37 öğretmen bireysel görüşmeler cevabını verirken 33 öğretmen çocuğun durumunu ebeveynlere yansıtmak diye cevaplamıştır. 31 öğretmen aile eğitimi etkinlikleri ve samimi ortam cevabını vermiştir. 30 öğretmen veli ile işbirliği cevabını

verirken bir öğretmen “aile ile işbirliği yapılmadığı takdirde istenilen kazanımlara ulaşmak zor olacak ya da hiç mümkün olmayacaktır” şeklinde görüş bildirmiştir. 29 öğretmen ailede pekiştirme yapılmasının önemine değinirken 26 kişi aile içi iletişimin öneminden bahsetmiştir. 21 öğretmen anne baba tutumlarının ebeveynlere anlatılmasının önemini anlatmıştır. 15 öğretmen aile katılımının eğitimdeki öneminden bahsetmiştir. 14 öğretmen çocukların etkinlik dokümanlarını görmelerinin önemine değinirken bir öğretmen “ebeveynlere çocuklarının dokümanlarını göstermek onlara bir şeylerin başarıldığını göstermede somut birer delildir ve veli desteğini sağlamak anlamında faydası olacaktır” şeklinde görüş belirtmiştir. 7 öğretmen hobi alanları hakkında bilgilendirmeden bahsederken 5 öğretmen akademik bilgilerin değil kişisel ve sosyal bilgilerin verilmesi konusunun önemine değinmiştir. 4 öğretmen aile danışmanlığı etkinliklerinin önemini vurgulamıştır. 1 öğretmen yeşilay’ın bağımlılık ile mücadele eğitimi konusunda bilgi vermiş ve “ebeveynleri yeşilayın bağımlılık mücadelesi konusunda bilinçlendirmek onların çocuklarını kötü alışkanlıklardan korumasına yardımcı olacaktır” cümleleri ile bu konunun önemini vurgulamıştır.

Rehber öğretmenlerin diğer branşlardaki öğretmenlerin ve okul idarecilerinin rehberlik uygulamalarına yönelik tutumları nasıldır? sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 6’da özetlenmiştir.

Tablo 7. Diğer Branşlardaki Öğretmenlerin ve İdarecilerin Rehberlik Uygulamalarına Yönelik Tutumları

Kategori	f
Olumlu Tutumlar Alt Teması	
Milli Eğitim tarafından bilgilendirme	40
Rehber öğretmenler tarafından bilgilendirme	39
Gelişim dönemi sorunları çözümü	35
Aile eğitimleri	34
Üst mercilerin sahiplenmesi	34
Okulun bütünlüğü	31
Bilincin artması	26
İşbirliği halinde çalışma	25
Rehber öğretmenin hem klinik hem sosyal yönden önemi	18
Olumsuz tutumlar Alt teması	
Rehber öğretmen iş yapmıyor algısı	43
Rehber öğretmenin derse girmemesi	40
Rehber öğretmenin ayrı bir odasının olması	40
Sınıf öğretmenin aynı işi yapabileceğine inanılması	28
Rehber öğretmenin görevinin tam olarak algılanamaması	25
Toplam	45*

*Katılımcılar bir soruya ilişkin birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmenlerden 40 tanesi diğer branşlardaki öğretmenlerin ve idarecilerin rehberlik uygulamalarına yönelik tutumları nelerdir sorusunun olumlu taraflarına milli eğitim tarafından bilgilendirme cevabını vermiştir ve bir öğretmen “*rehberlik servisinin öneminin milli eğitim tarafından herkese anlatılması branşın öneminin ve değerinin anlaşılmasında faydalı olacaktır*” şeklinde görüş belirtmiştir. 39 öğretmen rehber öğretmenler tarafından bilgilendirme cevabını verirken 35 öğretmen gelişim dönemi sorunlarının çözülmesinde rehberliğin öneminin anlaşıldığını belirtmiştir. 34 öğretmen aile eğitimleri ve üst mercilerin sahiplenmesini olumlu tutum olarak değerlendirirken 31 öğretmen okul bütünlüğünün sağlanması cevabını vermiştir. 26 öğretmen bilincin arttığını savunurken 25 öğretmen işbirliği halinde çalışmanın arttığını ve bunun çok önemli olduğunu söylemiştir. Bir öğretmen bu konuda “*rehberlik servisi ile işbirliği halinde çalışmak okuldaki düzene yardımcı oluyor ve işler daha kolay ilerliyor*” şeklinde görüş bildirmiştir. 18 öğretmen rehber öğretmenin hem klinik hem de sosyal yönden önemi konusunda bilgi vermiştir.

43 tane öğretmen diğer branş öğretmenlerinin ve idarecilerin rehberliğe karşı olan olumsuz tutumlarına rehber öğretmen iş yapmıyor algısı cevabını vermiştir. 40 öğretmen rehber öğretmenlerin derse girmiyor oluşunun olumsuz bir algı yarattığını ve ayrı bir odasının olmasının da bunu pekiştirdiğini söylemiştir. Bir öğretmen bu konuda “*rehber öğretmenlerin kendine ait bir odasının olması ve derslere girmemesi diğer öğretmenler tarafından iş yapmıyor gibi algılanmalarına yol açıyor*” şeklinde görüş bildirmiştir. 28 öğretmen sınıf rehber öğretmenin de okul rehber öğretmeni ile aynı işi yapabileceğinin düşünüldüğünü söylemiştir. 25 öğretmen olumsuz algıların sebebinin rehber öğretmenin görevinin tam olarak algılanmaması olduğunu belirtmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Okul öncesi eğitimde rehberlik uygulamalarının rehber öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır; rehberlik hakkında çocukların bilgilendirilmesi kategorisinde yer alan dolaylı ve doğrudan bilgilendirme temaları doğrultusunda en çok yer alan cevap drama ve oyun yoluyla bilgilendirme yönünde olmuştur. Elde edilen bu sonuç literatürde yer alan diğer çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Eren, 2014; Ginter, Scalise ve Presse, 1990). Bu doğrultuda Ginter vd.(1990) okulların rehberlik ve danışma servisleri okul öncesi dönemdeki çocuklarla ilgili çalışmalarında oyun tekniklerinden faydalanmanın ön planda tutulması gerektiğini savunmuşlardır. Aynı tema doğrultusunda verilen cevaplar arasında örnek gösterme, şube öğretmenleri ile işbirliği kurma, film izletme, güven oluşturma yer almaktadır. Benzer bir şekilde Yüksel-Şahin (2002) tarafından yapılan çalışmada psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin bilgi, anlayış ve güvenin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan diğer cevaplar çocuğu sevmeye ve onlarla arkadaş olma ve sır arkadaşı olma olmuştur. Doğrudan bilgilendirme yönünde en sık verilen cevap etkinliklerle farkındalık oluşturma olmuştur. Bu cevabı oryantasyon hizmeti takip etmiştir. Elde edilen bu sonuç literatürde yer alan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Eren, 2014; Arslan-Kılıçoğlu, 2013). Bu doğrultuda Eren (2014), rehberlik servisinin görevleri arasında okula yeni gelen öğrenciler için oryantasyon ve uyum çalışmaları planlanması ve

yürütülmesinde gerekli tedbirlerin alınmasının bulunduğunu söyleyerek oryantasyonun önemini vurgulamıştır. Aynı tema doğrultusunda verilen diğer cevaplar arasında pano hazırlama, nesnelere ve görsellerden faydalanma, bireysel görüşmeler, broşür, beyin fırtınası, seminerler ve duyguları katma bulunmaktadır. Yapılan araştırma ve literatürdeki benzerliklerden yola çıkılarak çocuklara rehberliğin işlevi ve önemi onların anlayacağı şekillerde anlatılabilir ve bu durumda en çok oyun kullanarak çocuğa ulaşmayı denemek önerilebilir. Bilgilendirme sadece öğrenci boyutunda kalmadan velilere de rehberliğin önemi seminerler, görüşmeler ve broşürler yardımı ile anlatılabilir.

Çalışma sonuçlarından ortaya çıkan diğer bir kategori ise okul öncesinde rehberliğin yeri ve önemi olmuştur. Bu kategori altında en çok verilen cevap çocuğa ulaşabilme olmuştur. Bu cevabı sağlıklı gelişim, kapasitelerini ve yeteneklerini ortaya çıkarma ve okul ortamına uyum cevapları izlemiştir. Literatürde bulunan diğer çalışmalar bu sonuç ile benzerlik göstermektedir (Bilgin, 2015; Erener, 2013; Eren, 2014). Okul ortamına uyum konusunda Bilgin (2015), okul öncesi dönemde uygulanan rehberlik çalışmalarının çocuğun gelişimini destekleyerek onu bir sonraki eğitim kademesine hazırladığını ve bu durumun da çocuğun çevresi ile uyumlu olarak sosyal ilişkiler geliştirmesine yardımcı olduğunu söyleyerek rehberliğin çocuğun uyum sürecindeki önemini vurgulamıştır. Araştırma doğrultusunda verilen diğer cevaplar arasında hayatla tanışma, kişilik gelişimi, kritik dönem, ilerdeki yaşamını kolaylaştırma, veli ile işbirliğinin fazla olması, öğrenmeye en açık olunan dönem, erken müdahale, çocuğun kendini tanımasını sağlama, velilerin bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi, özel eğitilmiş öğrencilerin belirlenmesi, önleyicilik işlevinin ön planda olması ve rehberlik öğretmeninin sürece dâhil olmasının okul öncesi öğretmenin yükünü azaltması yer almaktadır. Yapılan araştırma doğrultusunda veli ile işbirliği yapma konusuna daha fazla önem verilmesi ve hem velinin çocuğu tanımasına hem de öğrencinin kendini tanımasına yardımcı olunması önerilebilir. Rehberliğin okul öncesi dönem üzerindeki önemli etkisi diğer öğretmenlere de anlatılabilir.

Çalışma doğrultusunda oluşturulan başka bir kategori okul öncesi dönemde uygulanan rehberlik çalışmalarıdır. Bu kategori altında yer alan eksik görülenler ve yeterli görülenler temaları altında eksik görülenler için en çok verilen cevap rehberlik normunun kaldırılması olmuştur. Bu cevabı takip eden bir diğer cevap özel eğitimidir. Literatürdeki diğer çalışmalar da bu cevaba destek oluşturacak niteliktedir (Arslan-Kılıçoğlu, 2013; Bozic ve Carter, 2002). Özel eğitim anlamında okul öncesi öğretmenlerinin, özel eğitim ihtiyacı olan bireyler ve onların ailelerine yönelik rehberlik hizmetleri anlamında desteklenmeleri gerekmektedir diyen Arslan-Kılıçoğlu (2013), özel eğitimin öğretmenlerin ihtiyacı olan bir konu olduğunu vurgulamıştır. Bu tema altında verilen diğer cevaplar; sosyal sorumluluk projeleri, veli katılımının düşük olması, ihmal ve istismar konusunda bilgilendirme, çocuğun oyun alanında incelenmesi, rehberliğin gereksiz olduğu algısı, sınıf öğretmenin ilgisiz davranması, rehberlik dosyası hazırlamada ilgisizlik, küçük yaşta dolayı çocuğa verimli olamama, rehberliğe gereken saatin ayrılması, öz bakım becerilerinin geliştirilmesi olarak sıralanmaktadır. Öz bakım becerileri anlamında Arslan-Kılıçoğlu (2013), okul öncesi öğretmenlerin eğitsel rehberlik altında öz bakım becerilerini geliştirebilecek etkinlikler anlamında eğitim ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Bu cevabı takip eden cevaplar arasında rehberlik etkinliklerinin uygulanması, rehberlik çalış-

maları için yeterli alanın olmaması, çok mevcutlu okullarda tek rehber öğretmen olması, okul öncesi seviyesine uygun etkinliklerin az olması, ebeveynlerin iş hayatı nedeni ile katılamaması bulunmaktadır. Literatür sonuçlarında ortaya çıkan benzerlikler ve yapılan araştırma sonucunda rehberlik normunun okul öncesinde daimi olarak bulundurulması önerilebilir. Aynı zamanda özel eğitim anlamında öğretmenlere yeterli destek sağlanabilir ve öz bakım geliştirecek etkinliklere yoğunluk gösterilebilir.

Okul öncesi dönemde yapılan rehberlik çalışmalarının yeterli görülenler temasında en çok verilen cevap oryantasyon olmuştur. Akgün (2010) öğretmenlerin verilen rehberlik hizmetlerinden memnun olduğunu ve oryantasyon, gelişimsel rehberlik gibi konularda çok az öğretmenin beklentisi olduğunu söyleyerek bu konudaki memnuniyete dikkat çekmiştir. Bu tema altında verilen diğer cevaplar arasında özgüven geliştirme, mahremiyet eğitimi, sosyalleşmeyi sağlama, okula uyum sağlama, öğrencinin kendini korumasına yardımcı olma, ilköğretime hazır hale getirme, aile eğitimi, RAM'dan gelen programlar, bilinç kazandırma, oyunlar ve çeşitli etkinlikler, çerçeve plan etkinlikleri, testler, benlik kavramını oluşturma, aile ziyaretleri, çocuğun kendini tanımasını sağlama, veli toplantıları bulunmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bir başka kategori okul öncesi öğretmenlerin rehberlikle ilgili mevcut bilgileri ve eğitim ihtiyaçlarıdır. Bu kategori altında ortaya çıkan mevcut bilgi ve eğitim ihtiyaçları temaları doğrultusunda mevcut bilgi anlamında en çok verilen cevap etkinlik hazırlama olmuştur. Bu cevabı kaynaştırma, rehberlik etkinliklerinin uygulanması, pedagojik formasyon bilgileri ve rehberlik servisi ile iletişim kurabilme cevapları takip etmektedir. Aynı kategori altında eğitim ihtiyaçları teması üzerine verilen en çok cevap RAM ile iletişime geçilmesi olmuştur. Bu cevabı takip eden cevaplar arasında empati kurma, gelişim dönemi özellikleri ve özel eğitim bulunmaktadır. Literatürdeki diğer çalışmalarda bu sonucu desteklemektedir (Camadan ve Sezgin, 2012; Arslan-Kılıçoğlu, 2013). Arslan-Kılıçoğlu (2013)'e göre kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim alması gereken öğrencilere gereken ilgi gösterilememektedir ve uyulması gereken eğitim sürecine doğru bir şekilde uyulmamaktadır. Aynı tema altında verilen diğer cevaplar aile danışmanlığı, oyun terapisi, veli rehberliği, psikolojik destek, yaşça büyük öğretmenlerin daha az bilgiye sahip olması, sınıf yönetimi, rehberlik etkinliklerinin uygulanması, ihmal ve istismara uğramış çocuklara müdahale olarak sıralanmaktadır. İhmal ve istismara uğramış çocuklara müdahale üzerine Arslan-Kılıçoğlu (2013), çocuğun kritik dönemlerinde maruz kaldığı ihmalin hayatının tamamını etkileyeceğini savunarak bu konunun önemini vurgulamıştır. Problem çözme becerisi, öfke yönetimi, farklı branştan öğretmen gönderilmesinin eksiklik oluşturması, gönüllülük esasını dikkate alabilme, davranış bozuklukları, olağanüstü durumlarda vereceği tepkileri ayarlama, 0-18 yaş aile eğitimi bünyesinde yer alan 3-6 yaş modülü, drama teknikleri ve resim okuyabilme ve tema altında verilen diğer cevaplar arasında yer almaktadır. Literatürler arasındaki benzerlikler ve öğretmen cevapları doğrultusunda hazırlanan temalardan yola çıkıldığında Ram ile iletişime geçmeye hassasiyet gösterilmesi önerilebilir. Çocuğun gelişim dönemleri hakkında bütün öğretmenlere gerekli bilgilendirmeler yapılabilir ve özel eğitim üzerine verilen eğitimler çoğaltılabilir ve verimi artırılabilir. Bir derse branşı olmayan bir öğretmeni görevlendir-

mek öğrenciye sağlanacak verim anlamında yetersiz kalacağı için bu durumda da daha dikkatli olunması önerilebilir.

Yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan başka bir kategori okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynlere yönelik rehberlik uygulamalarıdır. Bu kategori altında en çok verilen cevap seminer çalışmaları olmuştur. Bu cevabı bireysel görüşmeler, çocuğun durumunu yansıtmak, aile eğitimi etkinlikleri, samimi ortam, veli ile işbirliği, ailede pekiştirme yapılmasının önemi, aile içi iletişim, anne baba tutumları ve aile katılımı takip etmektedir. Literatürde yer alan bazı çalışmalar da aile katılımı konusunda çalışmaya destek taşır niteliktedir (Sahin ve Turla, 1996; Seçkin ve Koç, 1997; Can Yaşar, 2001; Henderson, 1987; Lontos 1992; Epstein, 1992; akt, Gürşimsek, 2003). Gürşimsek (2013), aile katılımında ailelerin eğitime aktif katılmasının yarar sağladığını ve bu durumun hem çocukların öğrenmesi üzerine olumlu olduğunu hem de velilerin okula daha olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olduğunu söyleyerek sürece dikkat çekmiştir. Bu tema altında verilen diğer cevaplar arasında çocukların etkinlik dokümanlarını görmelerinin sağlanması, hobi alanları hakkında bilgilendirme, akademik bilgilerin değil kişisel ve sosyal bilgilerin verilmesi, aile danışmanlığı etkinlikleri, Yeşilay'ın bağımlılık ile mücadele eğitimi bulunmaktadır. Birbirini destekleyen literatür sonuçlarına göre hareket edildiğinde seminerlerin daha fazla uygulanması, aile katılımı etkinliklerinin öneminin her fırsatta hatırlatılması ve aileyi sürece mümkün olduğunca dahil etmek önerilebilir.

Araştırma sonucunda oluşturulan son kategori diğer branşlardaki öğretmenlerin ve idarecilerin rehberlik uygulamalarına yönelik tutumları olmuştur. Bu kategori olumlu tutumlar ve olumsuz tutumlar olmak üzere iki tema oluşturulmuştur. Olumlu tutumlar teması altında en çok verilen cevap Millî Eğitim tarafından bilgilendirilme olmuştur. Bu cevabı takip eden cevaplar arasında rehber öğretmenler tarafından bilgilendirilme, gelişim dönemi sorunları çözümü bulunmaktadır. Gelişim dönemi üzerine ortaya çıkan sonuçlar literatürdeki diğer çalışmalar tarafından da desteklenmektedir (Ginter, Scalise ve Presse, 1990; Hoffman, 1991; Yeşilyaprak, 2003). Bu konuda Ginter, Scalise ve Presse (1990), Hoffman (1991) ve Yeşilyaprak (2003), çocuğun okula başladığı yaşlardan ergenlik dönemine denk gelen 14-15 yaşlarına kadar süren eğitim rehberlik hizmeti çok iyi değerlendirilmelidir ve bu gelişimsel rehberlik her durumda eğitim öğretim hizmetinin tamamlayıcısı durumunda olmalıdır diyerek bu konunun önemine değinmişlerdir. Bu tema altında verilen cevaplar arasında aile eğitimleri, üst mercilerin sahiplenmesi, okulun bütünlüğü, bilincin artması, işbirliği halinde çalışma ve rehber öğretmenin hem klinik hem sosyal yönden önemi bulunmaktadır. Olumsuz tutumlar teması altında en çok verilen cevap rehber öğretmenin iş yapmıyor algısı olmuştur. Bu cevabı takip eden cevaplar arasında rehber öğretmenin derse girmemesi, rehber öğretmenin ayrı bir odasının olması, sınıf öğretmenin aynı işi yapabileceğine inanılması, rehber öğretmenin görevinin tam olarak algılanamaması bulunmaktadır. Ortaya çıkan sonuçların benzerliğine bakıldığında öğretmenlere gelişim dönemleri hakkında daha fazla bilgilendirme yapılması ve Millî Eğitimin rehberlik uygulamaları hakkında öğretmenleri daha fazla bilgilendirmesi önerilebilir. Rehber öğretmene karşı oluşturulan olumsuz tutum durumlarının azalması için diğer branş öğretmenlerinin rehberlik servisi ile daha fazla işbirliği kurmasına yönelik etkinlikler düzenlenmesi de önerilebilecek seçenekler arasında yer almaktadır.

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda okul öncesi yaş grubunda rehberlik uygulamalarının gerekli olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Akgün, E. (2010). The evaluation of school guidance services from the perspective of preschool teachers. *Elementary Education Online*, 9(2), 474-483.
- Aliyev, R., Ergüner-Tekinalp, B., Ülker, R. ve Shine- Edizer, F. (2012). The perceptions of school counselors and principals towards new psychological counseling and guidance services in early childhood education in Turkey. *Educational Sciences: Theory & Practice - Special Issue*, Autumn, 3083-3098
- Arslan-Kılıçoğlu, E. (2013). *Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin etkili rehberlik uygulamalarının gerçekleştirilmesinde eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Konya.
- ASCA-American School Counselor Association, (2007). A frame work for school counseling programs <http://www.schoolcounselor.org>. adresinden 06.05.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Benedict, E. A., Horner, R. H., ve Squires, J. K. (2007). Assessment and implementation of positive behavior support in preschools. *Topics in Early Childhood Special Education*, 27, 174-192.
- Bilgin, N. H. (2015). *Okul öncesi öğretmen adaylarının rehberlik yeterliliklerinin belirlenmesi ve bu yeterlilikleri geliştirmeye yönelik bir program çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bozic, N. ve Carter, A. (2002). Consultation Groups: Participants Views. *Educational Psychology in Practice*, 18(3), 189-201.
- Büyükgöncü, N. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan bireyi tanıma tekniklerinin öğretmen görüşü açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2012, 4 (38), 199-211.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2015). Gömülü teori. İstanbul: Edam.
- Eren, R. (2014). *Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve bağımsız anaokullarındaki rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erener, S. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmen algularına göre eğitim denetmenlerinin rehberlik yeterlikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gibsons, R. (1986). *Critical theory and education*. London: Hodder and Stoughton.
- Ginter, E. J., Scalise, J. J., ve Presse, N. (1990). The elementary school counselor's role: Perceptions of teachers. *The School Counselor*, 38, 19-23.

- Gürşimşek, I. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 125-144.
- Hoffman, L. R. (1991). Developmental counseling for prekindergarten children: A preventive approach. *Elementary School Guidance & Counseling*, 26 (1), 56-67.
- Girgin, G. (2007). Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. (A.,Kaya) (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. (4.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karip, E.,ve Köksal, K. (1999). Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi. *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Pegema Akademi, 18, 193-207.
- Kılıçoğlu, E. A. (2013). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin etkili rehberlik uygulamalarının gerçekleştirilmesinde eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları MEB.
- Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü. (2013). Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooororam.pdf>. adresinden 27.04.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı. (2012). Milli Eğitim Müdürlüğü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_11/05043157_rehberlik_okuloncesi_2.pdf
- Özguven, İ. E. (2001). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: PD-REM Yayınları.
- Stone, C. B. ve Clark, M. A. (2001). *School counselors and principals: Partners in support of academic achievement*. Brevard Public Schools.
- Tan, H. (1992). *Psikolojik danışma ve rehberlik*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Tekin, G. (2012). Counseling and guidance services in early childhood education: The case of public preschools in Malatya, Turkey. *US- China Education Review* (10), 875-880.
- Ural, O.ve Ramazan, O. (Editör: S.Özdemir, S.,Bacanlı, H., Sözer, M.), (2007). *Türkiye’de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Yesilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yüksel-Şahin, F. (2002). Bazı değişkenlerin yönetici adaylarının, okul psikolojik danışmanlarından görev beklentileri düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 2002, Cilt 27, Sayı 123 (13-22).
- Zigler, E. ve Styfco, S. J. (2004). Headstart’s national reporting system: A work in progress. *Pediatrics*, 114, 858–859.